

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

Dr. Esztegár Vártán József.

Dr. Esztegár Vártán József.

1843 - 1886.

Azon idő óta, hogy a magyar nemzet bennünket örményeket szives vendégszeretettel befogadott, a magyarhoni örmény kolóniák sok jeles férfiút adtak a magyar hazának s az egyháznak, kik kiváló képességeik által fényt árasztottak az örmény névre. Ily jeles férfiú volt dr. Esztegár Vártán József a bécsi mechitháristarend főapátja s selimbriai érsek, kinek életrajzat e néhány sorban adjuk.

Dr. Esztegár Vártán József született 1843. augusztus 13-án Magyarhonban Szamosújvárt örmény kath. szülőktől. A keresztségben Adeodat — Bogdán — nevet nyert. Szülői Esztegár László és Korbuly Mária gyermeköket vallásos nevelésben részesíték; tanulótársai szerették s korát meghaladó komolysága miatt tisztelték. Hajlama a papi pálya iránt korán kitűnt, úgy, hogy már 11 éves korában Bécsbe vitetett fel a mechitháristák zárdájába, hol gyors felfogása, kitartó szorgalmával, kötelességeinek pontos teljesítésével tünt ki többi társai közül. A szerzetesi fogadalmat 1859 augusztus 24-én tette le és 1862 szeptember 6-án — habár csak 19 éves volt — pappá szenteltetett. Felszentelése után széles működési kör jutott osztályrészüül; mint a szer-

zetesi jelöltek mestere, theologiai tanár, igazgató, helyettes főtitkár, kormánytanácsos a szerzet ügyeiben tekintélyes és kiváló részt vett. 1883-ban dr. Bosági Jakab főapátját Rómába kísérte és itt tudományos képzettsége, a tárgyalt ügyekben tanúsított teljes tájékozottsága által az illetők figyelmét magára vonta. Mindenki úgy nézte őtet, mint a szerzet jövőjének apátját

Az 1883 évi október elseje gyászba ölté a bécsi mechtarista rendet. A rend főapátja dr. Bosági Jakab jobb-
létre szenderült. P. Limondsian Timotheus, mint legidősebb kormánytanácsos vette át a rend kormányát s vezette az ügyeket az új főapát választásáig.

Nagy felelősség várt a rend tagjaira. A rend viszonyai a főapáti széken oly férfit kívántak, kiben a tudományos képzettség, szeplőtlen élet és kormányzási képesség egyesüljön. Több tudományos és valóban szentéletű tagja volt a rendnek, kik hivatottsággal bírtak a rend kormányát vezetni, de a rend tagjai a főapátra várakozó nagy feladatok tudatában a szavazatok kétharmadával 1884 július 12-én dr. Esztegár Vártánt választák meg főapátjuknak.

A káptalani gyűlés, melyen Vannutelli bécsi apostoli nunczius elnökölt s melynek főtárgya a főapát választása volt, a rend történetében más tekintetben is igen emlékeztetreméltó volt; mert mint első tárgy e gyűlésben olvasott fel és vétetett tudomásul a rend új szabályzata, a mikor dr. Esztegár Vártán határozott nyíltsággal a rendi szabályok szigora mellett foglalt állást.

Dr. Esztegár Vártánnak főapáttá lett megválasztása örömet hozott a rend tagjainak; szülővárosa Szamosújvár távirat útján fejezte ki szerencse-kívánatait és XIII. Leo szentséges atyánk ugyanazon év szeptember havában selimbriai érsekké nevezte ki.

Várva várt ünnepe volt a rendnek az 1884. év november 9-ike is, midőn a közszeretben álló főapát az állami hivatalok képviselői jelenlétében Vannutelli érsek által érsekké szenteltetett föl. A rend házában adott lakomán több udvari, követségi kiváló egyéniség, s magas állású egyházi személy jelent meg. A lelkesedés tetőpontját érte

el, midőn a főapát pápa ő szentségét olasz és apostoli magyar királyunk ő felségét német nyelven köszönté fel.

Az ünnepélyek lefolyása után a főapát törhetlen akarrattal a szerzet ügyeinek rendezéséhez fogott; akadályt nem ismerő munkásságának tisztelettel és elismeréssel adóztak a rend tagjai. Rövid ideig tartó kormányzata alatt a pápa ő szentsége s apostoli magyar királyunk rokonszenvével dicsekedhetett s reményt nyújtott, hogy a rend ügyei előnyös lendületet fognak venni.

Már 1885 pünkösöd napján a XIII. Leo pápa ő szentsége által 1885 január 23-án helybenhagyott rendi szabályokat közzéteszi remek előszóval, melyben felszólítja a rend tagjait, hogy a szabályokban kijelölt úton haladjanak, mert csak úgy juthatnak el hivatásuk céljához.¹⁾ 1885. június havában meglátogatja a magyarhoni örmény kolóniákat: Szamosújvárt, Erzsébetvárost, a Kolozsvárt lakó örményeket s mindenütt lelkesült fogadtatásra talált. Szamosújvárt az indóháznál beláthatlan sokaság várja a vasúton érkező főapátot, ki is a plebánia-lakban a papság és a város üdvözlését szeretettel viszonozza. A szamosújvári örm. kath. egyház évkönyveiben kitörölhetlen betűkkel van beírva az 1885. évi Világosító-Szent-Gergely napja, midőn a főapát teljes segédlettel és díszben az ünnepi nagymiséért tartá. Ily szívesen s örömmel fogadták Erzsébetvároson, Kolozsvárt, hol midőn a tiszteletére adott lakomán magyar nyelven mondott felköszöntőt, a lelkesedés határt nem ismert.

Bécsbe visszaérkezvén újra útra kelt »Kelet« felé, mert személyesen akarta látni kolostorait; a kolostorok ügyeit maga akarta megvizsgálni, hogy igazságosan kormányozhasson. Útja Konstantinápoly-, Aidyn-, Smyrnába valóságos diadal menet volt; mindenütt gyűjtött rendje érdekében — tapasztalokat.

1886 év május havában Rómába érkezett, hogy magát pápa ő szentségének bemutatassa és a rend ügyeiben tárgyaljon; de nem hihette, hogy a bécsi anyakolostort többé

¹⁾ Constitutiones congregationis mechtaristarum Viennensium approbatae a Leone XIII. Pontifice optimo maximo, Viennae 1885.

nem fogja látni és nem fogja fogadni a bécsi rendtársak üdvözlését!! Rómából visszatértében 1886. június 23-án érte utól a halál Triestben.

Az általánosan kedvelt főapát váratlan halála nemcsak a rend tagjait rendítette meg, hanem mindazokat, kik a főapátot a közelben s a távolban ismerték. A főapát szülővárosa: Szamosújvár főegyházának nagy harangja búsan hirdeté a nagy veszteséget. A rend kormányához intézett számos részvétirat fényesen igazolta, hogy mennyire szerették az elhunytat. A rend elveszté benne édes atyját, büszkeségét! Porait Bécsbe hozták, néhány napig a templomban ravatalra helyezték és 1886. július 1-én dr. Angerer Eduard által tartott halotti gyászszertartás után a templom sirboltjába helyezték el a feltámadás nagy napjáig. Szamosújvár város közönsége jegyzőkönyvileg fejezte ki részvétét s fájdalmát és elhatározta, hogy arcképét megörökítteti. Sikerült arcképe már a plebániának termét díszíti s örök időkre hirdetni fogja, hogy Szamosújvár, e nagy fiának emlékét méltó tiszteletben tartja!

Bárány Lukács.

Agathangelos örmény történetirő.*)

I.

Tiridat királynak és Világosító szent Gergelynek Agathangelos szerzői neve alatt ismert története kettős alakban, örményül és görögül jutott el hozzánk. A görög szöveg már a tizedik század elején ismeretes volt Metaphrastes Simeon előtt, ki azt saját irmodorában átdolgozta. A kézirat, melyet használt, teljesebb volt a florenczinél,

*) A. Gutschmid, Agathangelos (Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft, 31-ik köt. (Leipzig, 1877.) — Langlois, Collection. I. stb. — Stilting, Acta 88. Septemb. VIII. — Agathangelos munkájának a mechitharista atyák által kiadott örmény szövege, Velence, 1835. — Storia di Agatangelo, versione italiana. (Velence, 1843.)

melyből Stilting jezsuita atya először bocsátotta közre e munkát. A görög szöveg alapját képezte egy még régibb, Nápolyban, a kilencedik század során keletkezett latin fordulgozásnak. De a legilletékesebb tudósok egyező véleménye szerint nem a görög, hanem az örmény tekintendő a munka eredeti szövegének.

Hogy így van, kitetszik már a görög szövegnek minéműségéből is, a mely világosan felismerhetőleg magán viseli a fordításnak jellegét. A latin és bibliai kifejezésektől hemzsegő görög társalgási nyelven van írva, tele a legmerészebb szóösszetételekkel, melyek szembeszökően elárulják az eredeti lehetőleg hű visszaadásának igyekezetét. Az átültetés munkája különben szakértelemmel készült, a mit egyebek közt az örmény isten-neveknek az ismeretes görög isten-nevekre való átfordítása is tanúsít. De sűrűn fordulnak elő benne hibák és tévedések is. Hamis feltevés alapján például Khoszrov örmény királyt Ártáván, az utolsó parthus király testvérének nevezi, mert a fordító tudta, hogy Ártáván Valars fia volt s más örmény forrásokból az is ismeretes volt előtte, hogy Khoszrov is egy Valarsnak a fia; azonosította tehát az egyenlő nevű apákat, holott Dio Cassiusból tudjuk, hogy különböző személyek valának.

Más helyeken meg a fordító kiegyenliteni törekszik az örmény szövegben előforduló ellenmondásokat. Szent Rhipszima kíséronőinek számát 32 helyett ismételve 33-ra teszi, mert az örmény szöveg előbbeni helyein ez a szám fordult elő. Gaina vértanúi halálánál az eredetiben említett két kíséronő helyett háromról beszél, nyilván félreértve a négy czölöpöt, melyek mellett az örmény szöveg egy előbbeni pontja szerint a szent vértanúkat kinozták.

Egyes helyeken a fordító előtte érthetetlen kifejezéseket elhagyott, így p. két ízben a »Palhen ország« felemlítését s ezt a pontot is: »a vitéz néptörzsek és bátor katonák Chushán földjéről s azon túlról.« Néhol megengedte továbbá magának a hosszú eredetinek rövidebbre vonását; egy királyi beszédből p. az országok felsorolását csak részben fordítja le. Egy hosszadalmas rendeletet »s a többi« vel hamarosan félbeszakít, nyilván azért, mert tartalma egy nyomban rá következő rendeletben ismétlődik. Egyik